

ISSN 2450-6486

www.ehs-ss.pl

DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2020.3-2.12>

УДК -057.34

Оксана ДЖУС

Освіта як фактор збереження психічного здоров'я: досвід української міжвоєнної еміграції

OKSANA DZHUS. Education as a factor in maintaining mental health: the experience of Ukrainian interwar emigration. *The reasons and bases of actualization of professional training of youth in the conditions of emigration in the interwar period are found out. The formation and development of Ukrainian schooling as a basis for professional training of Ukrainians of the 1920s - 1930s in the Czechoslovak Republic and the preservation of their mental health are analyzed. It was emphasized that professional training was an integral part of the general cultural process among emigrants. It is revealed that the actualization of Ukrainian vocational training in the Western countries of the interwar period is a complex and multifaceted process that is closely related to the socio-economic and educational policy of the states that became a new homeland for Ukrainians, geography and compactness of their settlement, employment in various sectors. , the presence of professional intelligentsia in the diaspora, its national awareness, the state of religious life, etc.*

Keywords: *Ukrainian emigration (diaspora), emigrants, vocational training, youth, mental health.*

Постановка проблеми. Важливу роль у процесі європейської та світової інтеграції України відіграє освіта українців за межами рідної землі. Відповідно, докорінні зміни у різних сферах суспільного життя в Україні актуалізують проблеми, пов'язані з увиразненням місця і ролі закордонних українців у процесах національного державотворення, демократичних соціальних перетвореннях, визначенні культурно-освітніх пріоритетів Української держави, що зумовлює зміни у її ставленні до багатомільйонного зарубіжного українства як до невід'ємної складової українського народу.

Глибоке вивчення проблем освіти українського зарубіжжя, уможливлене зміцненням науково-педагогічних зв'язків із українською діаспорою в галузі освіти після проголошення незалежності України, спонукає розглядати її не тільки у контексті організації шкільництва, професійної підготовки молоді, а й як чинника збереження національної ідентичності та самоідентифікації українців поза межами рідної землі.

Актуальність статті. Цивілізаційні тенденції у розвитку сучасного українського суспільства, які детермінують нові виклики у державно-політичній, соціально-економічній та освітній сферах, реалізація основних положень Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про повну загальну середню освіту», Болонської декларації як однієї зі складових інтеграції нашої держави у європейський і світовий освітній простір сприяє не лише творчому осмисленню надбань національної педагогічної науки і практики минулого, а й орієнтації на кращі світові та європейські зразки.

Своєю чергою, потреба повернення в сучасну систему освіти України досвіду в царині підготовки у закладах освіти української діаспори фахівців для різних галузей трудової діяльності, збереження етнічної та духовної самобутності поколінь українців, народжених поза межами своєї батьківщини, їх ідентифікація із землею батьків, з усіма культурними надбаннями українського народу провокують трактування освіти і як чинника збереження психічного здоров'я українців-емігрантів.

Підтвердженням цього факту є те, що професійну підготовку молоді української діаспори сьогодні репрезентують понад 20 університетів, академій, інститутів, студій, кафедр, освітніх центрів на 4 континентах світу, які сформувалися упродовж минулого століття.

Доступність донедавна взагалі чи частково обмеженої джерельної бази, повернення в Україну значної частини фондів зарубіжної україніки, праць визначних представників української освіти закордоння зумовлюють актуальність винесеної у заголовок проблеми та формулювання мети дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільшу увагу українські науковці приділили з'ясуванню кількісних параметрів, структурному, соціологічному та політологічному аналізу української діаспори (В.Євтух, Ф.Заставний, В.Литвин, В.Пісчун). Українська діаспора як історичне і соціально-політичне явище найповніше представлена у працях С.Лазебника, В.Трощинського, А.Шевченка, А.Попка. Загальна характеристика розвитку освіти у діаспорі представлена у працях М.Євтуха, В.Качкана, П.Кононенко, Т.Усатенка, Г.Філіпчука. Проблемам становлення і розвитку національної школи в державах масового осідку українців-емігрантів присвячені наукові розвідки В.Кемія, С.Пономаревського, С.Романюк, І.Руснака; Т.Бублик, Д.Бурім, О.Вагіної, С.Віднянського, Ю.Заячук, А.Онкович та ін. Важливий інформаційний матеріал, дотичний до теми дослідження, містять науково-довідкові та енциклопедичні видання кінця ХХ – початку ХХІ ст., авторами чи упорядниками яких є Т.Боряк, І.Винниченко, О.Вішка, В.Воронін, С.Дроздовський, В.Євтух, Ф.Заставний, С.Лазебник, Б.Лановик, В.Лозицький, О.Малиновська, А.Попок, В.Просалова, М.Савка, Г.Саган, Р.Симоненко, В.Трощинський, А.Шевченко, А.Шлепаков та ін.

Утім комплексний аналіз освіти українців-емігрантів, розбудови національних інституцій як фактору збереження психічного здоров'я, організаційно-теоретичних основ і практики професійної підготовки молоді у закладах освіти української діаспори на сьогодні відсутній.

Мета статті – виявити і схарактеризувати роль освіти як чинника збереження психічного здоров'я українців-емігрантів міжвоєнної доби, на прикладі життя і творчої спадщини видатних її представників, зокрема Софії Русової, простежити еволюцію сприйняття вченою еміграції як чинника трансформації особистості, виокремити основні "уроки", поради і настанови С.Русової-політичної емігрантки прийдешнім поколінням українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тлумачний словник української мови трактує термін "еміграція" як "переселення із своєї батьківщини в іншу країну, зумовлене соціально-економічними, політичними або релігійними причинами, виселення, вигнання,

екзиль" а також як "перебування за межами батьківщини внаслідок такого переселення" [4, с. 644]. Закономірно (і такої думки дотримуються сучасні психологи), що зміни, зумовлені еміграцією, не проходять безслідно в житті людини-переселенця, особливо якщо вона провадила громадсько- і політично- активний спосіб життя на рідних теренах.

Яскравим прикладом такої трансформації може слугувати життя і творчий доробок (насамперед мемуаристика) видатної представниці емігрантства міжвоєнної доби Софії Федорівни Ліндфорс-Русової – педагога, громадянки, державотворця, жінки-матері.

Після втрати Україною самостійності державні та громадські діячі, національно свідомі частина інтелігенції, яка активно підтримувала українську революцію 1917-1920 рр., опинилися поза межами рідної землі, набувши статусу емігрантів. У сучасних наукових дослідженнях цей потік добровільних вигнанців отримав назву "українська політична еміграція" (на відміну від заробітчанської еміграції та воєнних біженців) [13], а її діяльність у країнах Центральної та Західної Європи означена істориками як "феномен", як один із "найбільш маркантних виявів ...національної живучості й окремішності" [12, с. 528]. За одностайним твердженням представників еміграції (С.Наріжний, О.Ольжич, М.Омельченко, С.Русова), сучасних українських (М.Євтух, В.Кемінь, В.Троцинський, Є.Ульяновська, В.Ульяновський, А.Шевченко) і зарубіжних учених (Т.Беднаржова, Й.Голенда, Б.Єржабкова), найбільш сприятливі умови для проживання та громадської роботи організаторів і учасників національних визвольних змагань українського народу склалися в Чехо-Словацькій Республіці (ЧСР).

Найбільш змістовною виявилася культурно-освітня праця української еміграції, що, за висновком С.Наріжного, спрямовувалася на вирішення таких завдань: "1) задоволення власних культурних потреб..., 2) підготовка кадрів національної інтелігенції для фахової праці на українських землях, 3) національна українська пропаганда серед чужинців" [3, с. 72]. Попри велику увагу до проблем і потреб емігрантів з боку чеського уряду, яка "підносила" їх буття за межами рідної землі, становище втікачів було часто принизливим, оскільки чехи, сприяючи підготовці кадрів для майбутньої Української держави, "дозволяли тільки навчати або навчатися, бути лише студентом чи професором". У країні панувало безробіття, і уряд забезпечував працюю насамперед своїх громадян [15, с. 357]. Особливо

ускладнилися умови перебування українців у Чехо-Словаччині у зв'язку з прийняттям СРСР до Ліги Націй (1934), розгортанням світової економічної кризи та нормалізацією відносин ЧСР із Радянським Союзом, що в 1935 р. призвело до підписання пакту неагресії і взаємодопомоги між цими двома державами [2, с. 3744].

Разом з тим, українці використали власні освітні амбіції з максимальною ефективністю. Прагнення підготувати кадри національно свідомих, кваліфікованих спеціалістів для потреб майбутньої незалежної Української держави, активно підтримане, урядом Чехо-Словаччини зумовило появу у 1930-х ХХ ст. у ЧСР таких високих інституцій, як Українська господарська академія, Український педагогічний інститут імені М.Драгоманова (УВПІ), Українська студія пластичного мистецтва, Український інститут громадознавства та Український вільний університет (УВУ), перенесений з Відня до Праги.

Зауважимо, що переважну частину українських політичних емігрантів у ЧСР становили високоосвічені фахівці, діяльність яких з початку ХХ століття підпорядковувалася утвердженню та поширенню національної ідеї на рідній землі. Свій найвищий вияв вона знайшла у формах роботи, запроваджених у час боротьби за незалежну Українську державу 1917 – 1920 рр. З-поміж них – перші українські академіки, вчені світового рівня, визначні державні та культурно-освітні діячі й педагоги – “ціла плеяда небуденних особистостей” [1, с. 6]: Д.Антонович, Л.Білецький, І.Горбачевський, С.Дністрянський, Д.Донцов, Д.Дорошенко, О.Колесса, М.Лозинський, С.Русова, С.Сірополко, С.Смаль-Стоцький, В.Старосольський, Ф.Щербина. А тому й за межами України їхня діяльність вимагала подальшого розвитку. У 1924 р. більшість із них об'єдналися в Український академічний комітет (УАК) на чолі з першим ректором Українського вільного університету в Празі О.Колесою і професором УВУ та УВПІ О.Шульгіним. До 1934 р. УАК фактично виконував функцію української національної комісії з проблем міжнародного наукового співробітництва, забезпечував участь українських наукових установ в еміграції та Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові в міжнародних з'їздах, конференціях, репрезентацію української науки у світі, організацію українських наукових з'їздів (1926, 1932), пропам'ятних академій – на честь О.Кобилянської (1928), М.Грушевського (1935), С.Смаль-Стоцького (1936) та ін.

Найяскравіше українське високе шкільництво за межами рідної

землі проявило себе у міжвоєнну добу. Українці-емігранти – творці й студенти національних вишів на чужині не лише здобували фах, а й інтегрувалися у світове співтовариство, націоналізуючи передові наукові здобутки, вносячи свій посильний вклад. Тобто можна стверджувати, що Україна увійшла в Європу, світ через своїх емігрантів, а освіта стала невід’ємною складовою їх соціалізації.

Разом з тим, сірість, обмеженість, чвари, нестатки, невлаштованість емігрантського життя не сприяли комфортному психологічному стану емігрантів. Уроки еміграції міжвоєнної доби як трансформаційного чинника особистості у творчості С.Русової, покликані застерегти сучасне українство від уже здійснених упродовж історії помилок, попередити зневіру в ідеалах, за які боролися наші попередники, і націлити на розбудову незалежної України. Творчість швидко-французенки за походженням і українки "по духу" пронизана одним закликem: "Покажіть себе гідними павших братів. Скріпіть ще могутнійшу нашу боротьбу і, як сказав великий Мазепа, всі в один гуж, в один такт, щоб було одно стадо, єдиний пастир. А перемога остаточно наша... слава Україні!" [6, с. 8].

Вимушену еміграцію тисяч українців вчена сприймала двояко: з одного боку, "милість" чужого уряду (мається на увазі "Російська допомогова акція" чехословацької адміністрації) "каменем давила душу" [7, с. 276], з іншого, – саме в Чехо-Словаччині Софія Русова могла вільно і голосно заявити, що вона – українка, має "право бути людиною, жити незалежно і всіма силами працювати для української культури, тішучись тією надією, що коли-небудь ці зернятка перекинуться на Батьківщину й дадуть якийсь врожай..." [11, с. 16]. Але в ненадрукованих "Записках політичної емігрантки" простежується біль, туга і велика печаль жінки-патріотки, змушеної покинути найдорожче – рідну землю, могили батьків, чоловіка, сина, сестер, братів: "Таке воно страшне – слово емігрантка...! Не така се проста річ емігрувати, покинути навіки рідний край, приневолити себе жити на чужині і не один місяць, не один рік, а безвість часу, не знаючи певного дня повороту до дому" [18, арк. 12]. Трагізмом, болем розлуки ("син не знає, де мати, дружина не знає, де батько її дітей"), розпачем і страхом перед майбутнім ("по один бік руїна і привид смерті, по другий бік чужина й безпросвітня мандрівка, голод, самотність. Тяжка Божа кара!") пронизана одна з перших еміграційних публікацій С.Русової "Свята на чужині". І разом з тим у ній чітко простежується надія на повернення додому, віра в те, що

"талановиті народи не вмирають", що й "тут можна працювати усе для неї, для рідної неосяжної України [10, с. 3].

Останнє, власне, і стало "рецептом" перебуванням Софії Русової та її однодумців за межами рідної землі. В хвилини розпачу, зневіри і розпуки вчену підтримували пройняті щирістю і теплом слова найближчих друзів, зокрема М.Шаповала: "Я розумію Вашу тугу: за 50 літ праці... хоч би тиха пристань була!... Яка безумна машина життя і як страшно ми (народ) попали під її колеса! Я не осуджую минулого, я маю досить почуття, щоб плакати за ним, за його духом жертви і чистоти, але я маю досить розуму, щоб бачити, куди ми мусимо йти тепер і організовувати трудові маси, бо вони – український народ. Не лише описувати їх злидні й неволю, але організовувати для праці, науки, боротьби... Доки можливо – робімо тут українську працю. Підготовляймо ґрунт на рідних землях. І десь таки ми зробимо основу дальшого існування. Але напрям один – на свободу, культуру, організацію, Україну!

Будьте з нами і разом переможемо машину. Ми Вас будемо – скільки сил захищати..." [17, арк. 113-114].

Та С.Русову не стільки треба було "захищати" на чужині, скільки сама вона стала опорою українців-емігрантів, берегинєю національних інституцій культури й освіти за межами рідної землі, за висновком Микити Шаповала – Господинею-Матір'ю великої Родини-України, хоч і відірваної від неї, та все ж для неї [16, с. 8].

Тому навіть у такій "інтимній" сфері творчості, як мемуаристика, С.Русова майже не дозволяла собі демонструвати слабкість. Великі та маленькі особисті "трагедії" знаходимо лише у її "Щоденнику" чи в листах до найближчих друзів: нерозуміння, а подекуди і вороже ставлення найрідніших їй людей до "українства" мами й бабусі, власні самопошуки ("трохи запізно в 75 літ себе запитувати, як жити? Що доброго робити? Треба вже так доживати, щоб нікому не мішати, не перешкоджати... ще як нікого нема та граю на форт. [фортепіано – О.Дж.], наче якому Богу молюсь..."); самокритика і несприйняття себе як громадського діяча ("старая некрасивая, нікому не цікаво мене слухати", "почуваю усім єством, що мені треба зникнути з світа Божого...", "я так зневірилася сама в собі, почуваю себе ні на що не здатною...", хоча "ще так багато думок в голові, хочеться ними поділитися з людьми... все хочеться прочитати доклад за Порожнечу Душі!" [6, с. 310-425]) і т. п.

Але в мемуаристиці для широкого загалу – міркування про "всі гріхи нашої... політичної недосвідченості", осмислення політичних

помилки, допущених організаторами й активними учасниками національних визвольних змагань, спроба аналізу причин невдач і втрат ("мало було щиро свідомих і політично зрілих українців", не було "людей із адміністративним досвідом; перешкождали чужинці, а також "малороси", т. зв. "мартовські українці", які ставилися до справи легковажно, а то й байдуже"). Один із важливих уроків, які винесла Софія Русова із періоду "короткої свободи" 1917-1919 рр., – обов'язок "дати народові якнайкращу, правдиву, реальну освіту" [5, с. 3] і потреба сильної армії, бо за її словами, саме школа "дає зброю проти злиднів, проти приниженого стану серед других народів", а військо є "певною обороною незалежності і волі народу" [9, с. 8], щоб в історії України не було більше "вимушено-добровільних" вигнанців.

Водночас С.Русова з розпачем і болем спостерігала як одні за одним відходили у вічність її друзі, соратники, однодумці, що "сміло йшли назустріч європейському поступові, європейській науці, новим європейським формам життя", "не жахаючися смерті, переходили кордони, перепливали річки і знаходили – чужину, злидні, розчарування, туберкульозу й передчасну смерть на чужинецькому емігранському кладовищі" [8, с. 187]. Була свідком деморалізації, взаємних непорозумінь і "розброду" в середовищі еміграції. Бачила, як українство світу чекало підтримки від "сильних світу цього" – Гітлера нібито визволителя від більшовицької навали, чи "совітів", яких населення Галичини вітало "яко визволителів". А за півроку до смерті, озвучуючи думки-мрії тисяч українців-вигнанців, які до самої могили несли любов до всього рідного і вмирали з надією, що хоч "по їх смерті для України прокинеться доля", у своєму щоденнику Софія Федорівна писала: "чи гляну ж я хоч одним оком на свою Україну, чи не почую я себе і там, в тій новій Україні, яка постала за ці 20 літ, теж "чужою", самотнім свідком давно минулого життя. Страшно жити так довго, переживати різні епохи і помалу ставати архівною ремінісценцією безо всякої ціни або вартості..." [6, с. 491].

Важко сьогодні сказати, чи такою хотіла бачити Софія Русова свою батьківщину, до якої зверталася як до найближчої особи ("ніколи... не знатиме моя Україна дорога, як я її люблю. В останню страшну годину за неї Господа молю. Читала тільки-що Євангеліє, і віриться, що воскресне вона, відвалить хтось камінь, що давить її життя..." [6, с. 479]). Але еміграційні трансформації Софії Русової, втілені у мемуаристичних творах, є своєрідним підґрунтям для роздумів сучасних українців. Їхнім найважливішим уроком для

сьогоднішніх поколінь громадян України є збереження незалежності нашої держави, усвідомлення громадянського обов'язку "не шукати захисту в Європі" [6, с. 9], а виконувати його тут, у рідному краю.

Віриться, що сучасне українство усвідомить результати "роботи над помилками" тих, хто наближав незалежність нашої Вітчизни, хто закладав її підвалини, і хто чітко зрозумів, що еміграція, насамперед, політична – це "гріх перед своїм народом і біда власна" [6, с. 397].

У цьому контексті цікавими і для сьогодення є міркування щодо потреби гуманітарної освіти молоді, підготовки вчителів-громадян, висловлені редакцією празького часопису «Український студент» у червні 1923 р. За її переконанням, думка про те, що першим кроком у розбудові незалежної держави є створення матеріальних підстав української культури, розвиток техніки та інтенсифікація господарства, є хибною. Організоване громадянство поневоленої нації, підкреслювали прихильники ідеї заснування вищої української педагогічної школи на чужині, насамперед повинно готувати кадри культурно-політичних борців. І в перших лавах цих борців мають іти педагоги, бо «...лише широкою освітою та вихованням піднесемо ми на вищі щаблі свідомости національної і загальнолюдської наш народ, бо від цієї свідомости та відповідного виховання залежить, чи позбудеться він ганебної ролі погною для інших народів та чи стане від них незалежним... Малюючи об'єктивно пляни майбутнього, мусимо погодитися, що основний тягар боротьби впаде знов таки на педагога-українця» [14, с. 60].

Висновки і перспективи подальшого розгортання дослідження у представленому напрямку вбачаємо в екстраполяції досвіду української діаспори другої половині ХХ ст. у збереженні національної ідентичності та психічного здоров'я українців-емігрантів чергової хвилі.

Констатуємо, що цілком можливо ретранслювати освітні здобутки західної української еміграції у сучасний контекст вітчизняної дійсності, позначений процесами глобалізації та зумовленими нею змінами і новими пріоритетами освіти України.

References:

1. Брик І. Тома Г. Масарик (з-нагоди 75-літніх роковин) (1925). *Діло*. 1925. Ч. 53, с. 2-3.
2. Енциклопедія українознавства: Словникова частина. Перевидання в Україні / За ред. В. Кубійовича. Львів: Молоде життя. У 10 т.

3. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939 (матеріали, зібрані С.Наріжним до частини другої) (1999). К.: Видавництво імені Олени Теліги, 272 с.
4. Новий тлумачний словник української мови. У 3-х томах (2007). К.: Аконіт. Т. 1, 928 с.
5. Русова С. Двадцять літ тому (1937). *Нова хата*. Ч.8, с. 3, 12.
6. Русова С. Мемуари. Щоденник (2004). К.: Поліграфкнига, 544 с.
7. Русова С. Мої спомини (1937). Львів: Хортиця, 1937, 280 с.
8. Русова С. На емігранському кладовищі в Празі (1935). *Життя і знання*. Ч. 6, с. 187
9. Русова С. Пам'яті лицарів. (Спогади) (1929). *Календар-альманах "Дніпро" на звичайний рік 1930*. Львів, с. 8-10.
10. Русова С. Свята на чужині (1922). *Українська трибуна*. Ч.12, с. 3.
11. Русова С. Чому я опинилася на еміграції (1923). *Трибуна України*. Ч. 1, с. 14-16.
12. Семчишин М. Тисяча років української культури (1993). К.: АТ "Друга рука", М П "Фенікс", 550 с.
13. 1.Трощинський В.П., Шевченко А .А . Українці в світі (19990). К.: Видавничий дім "Альтернативи. Т . 15, 352 с.
14. Український Вищий Педагогічний Інститут імені М.Драгоманова в Празі (1923). *Український Студент*. Ч. 3-4, с. 60-61.
15. Череватенко Л. "Я камінь з Божої праці" / У кн.: О.Ольжич. Н езнаном у Воякові: Заповідане живим (1994). К.: Фондація імені О.Ольжича, с. 351-424.
16. Шаповал М. Свято Матері (3 нагоди 75-ліття Софії Русової) (1931). *Самостійна думка*. Ч. 6-7, с. 8-10.
17. ЦДАВО України. Ф. 3889, оп. 1, спр. 24, арк. 113-114.
18. ЦДАВО України. Ф. 3889, оп. 2, спр. 29, арк. 12.

Transliteration of References:

1. Bryk I. Toma G. Masaryk (z-nahody 75-litnikh rokovyn) (1925). Dilo. 1925. Ch. 53, s. 2-3 .
2. Entsyklopediia ukrainoznavstva: Slovnykova chastyna. Perevydannia v Ukraini / Za red. V. Kubiiovycha. - Lviv: Molode zhyttia. U 10 t.
3. Narizhnyi S. Ukrainska emihratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii 1919-1939 (materialy, zibrani S.N arizhnym do chastyny druhoi) (1999). K.: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihiy, 272 s.
4. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy. U 3-kh tomakh (2007). K.: Akonit. T. 1, 928 s.
5. Rusova S. Dvadtisat lit tomu (1937). Nova khata. Ch.8, s. 3, 12.
6. Rusova S. Memuary. Shchodennyk (2004). K.: Polihrafknyha, 544 s.
7. Rusova S. Moi spomyny (1937). Lviv: Khortytsia, 1937, 280 s.
8. Rusova S. Na emigranskomu kladovyshchi v Prazi (1935). Zhyttia i znannia. Ch. 6, s. 187

9. Rusova S. Pamiaty lytsariv. (Spohady) (1929). Kalendar-almanakh "Dnipro" na zvychainyi rik 1930. Lviv, s. 8-10.
10. Rusova S. Sviata na chuzhyni (1922). Ukrainska trybuna. Ch.12, s. 3.
11. Rusova S. Chomu ya opynylasia na emihratsii (1923). Trybuna Ukrainy. Ch. 1, s. 14-16.
12. Semchyshyn M. Tysiacha rokiv ukrainskoi kultury (1993). K.: AT "Druha ruka", M P "Feniks", 550 s.
13. I.Troshchynskyi V.P., Shevchenko A .A . Ukraintsi v sviti (19990). K.: Vydavnychyi dim "Alternatyvy. T . 15, 352 s.
14. Ukrainskyi Vyshchyi Pedahohichnyi Instytut imeny M.Drahomanova v Prazi (1923). Ukrainskyi Student. Ch.3-4, s. 60-61.
15. Cherevatenko L. "Ia kamin z Bozhoi prashchi" / U kn.: O.Olzhych. N eznanom u Voiakovi: Zapovidane zhyvym (1994). K.: F undatsiia imeni O.Olzhycha, s. 351-424.
16. Shapoval M. Sviato Materi (Z nahody 75-littia Sofii Rusovoi) (1931). Samostiina dumka. Ch. 6-7, s. 8-10.
17. TsDAVO Ukrainy. F. 3889, op. 1, spr. 24, ark. 113-114.
18. TsDAVO Ukrainy. F. 3889, op. 2, spr. 29, ark. 12.

The Author

Oksana Dzhus
*Doctor of Pedagogical Sciences,
Ph.D (Pedagogy), Docent ,
Head of the Department of Professional Education and
Innovative Technologies,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-9363-689X
E-mail: oksana.dzhus@pnu.edu.ua*

Abstracts

ОКСАНА ДЖУС. Освіта як фактор збереження психічного здоров'я: досвід української міжвоєнної еміграції. У статті з'ясовано причини та підстави актуалізації професійної підготовки молоді в умовах еміграції у міжвоєнну добу. Проаналізовано становлення і розвиток української шкільно-освітньої справи як підґрунтя фахового вишколу українців 1920-х – 1930-х рр. у Чехо-Словацькій Республіці та збереження їх психічного здоров'я. Наголошено, що професійна підготовка була невід'ємною частиною загальнокуль-

турного процесу в середовищі емігрантів. Виявлено, що актуалізація українського професійного вишколу у країнах Заходу міжвоєнної доби – складний і багатогранний процес, що тісно пов'язаний із соціально-економічною та освітньою політикою держав, які стали для українців новою батьківщиною, географією та компактністю їх розселення, зайнятістю в різних галузях економіки, наявністю в середовищі діаспори фахової інтелігенції, її національним освідомленням, станом релігійного життя тощо.

Ключові слова: українська еміграція (діаспора), емігранти, професійна (фахова) підготовка, молодь, психічне здоров'я.

ОКСАНА ДЖУС. Образование как фактор сохранения психического здоровья: опыт украинской межвоенной эмиграции. В статье выяснены причины актуализации профессиональной подготовки молодежи в условиях эмиграции в межвоенный период. Проанализированы становление и развитие украинской школьно-образовательной деятельности как основы их профессиональной подготовки и сохранения их психического здоровья в 1920-х - 1930-х гг. в Чехо-Словацкой Республике. Отмечено, что профессиональная подготовка была неотъемлемой частью общекультурного процесса в среде эмигрантов. Выведено, что актуализация украинского профессиональной подготовки в странах Запада межвоенной эпохи – сложный и многогранный процесс, тесно связанный с социально-экономической и образовательной политикой государств, которые стали для украинцев новой родиной, географией и компактностью их расселения, занятостью в различных отраслях экономики, наличием в среде диаспоры профессиональной интеллигенции, ее национальным осведомления, религиозной жизнью и т.п.

Ключевые слова: украинская эмиграция (диаспора), эмигранты, профессиональная (специальная) подготовка, молодежь, психическое здоровье.

OKSANA DŽUS. Edukacja jako czynnik ochrony zdrowia psychicznego: doświadczenia ukraińskiej emigracji międzywojennej. W artykule wyjaśniono przyczyny i podstawy upowszechniania kształcenia zawodowego młodzieży w warunkach emigracji w okresie międzywojennym. Przeanalizowano powstanie i rozwój ukraińskiego szkolnictwa jako podstawy przygotowania zawodowego Ukraińców w latach 1920-1930. w Republice Czesko-Słowackiej i zachowanie ich zdrowia psychicznego. Podkreślono, że szkolenie zawodowe

było integralną częścią procesu kulturowego w środowisku emigrantów. Okazało się, że aktualizacja ukraińskiego szkolenia zawodowego w krajach Zachodu okresu międzywojennego – proces złożony i wieloaspektowy, ściśle związany z polityką społeczno-ekonomiczną i edukacyjną państw, które stały się dla Ukraińców nową ojczyzną, geografią i gęstością ich zaludnienia, zatrudnieniem w różnych gałęziach gospodarki, obecnością w środowisku diaspory inteligencji zawodowej, jej świadomości narodowej, stanu życia religijnego i tym podobne.

Słowa kluczowe: *emigracja ukraińska (diaspora), emigranci, przygotowanie zawodowe, młodzież, zdrowie psychiczne.*